

**OBČINA
ROGATEC**

3252 ROGATEC, POT K RIBNIKU 4
SLOVENIJA
Tel.: ++386 (0) 3 812-10-00
Fax.: ++386 (0) 3 812-10-12
E-pošta: obcina.rogatec@siol.net

Na podlagi 24. člena Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/2008), Pravilnika o dodeljevanju pomoči za ohranjanje in razvoj kmetijstva ter podeželja v Občini Rogatec za programsko obdobje 2007-2013 (Uradni list RS, št. 58/2007; v nadaljevanju: pravilnik) in Odloka o proračunu Občine Rogatec za leto 2014 (Uradni list RS, št. 1/2013 in 12/2014) Občina Rogatec objavlja

**JAVNI RAZPIS
ZA DODELITEV FINANČNIH SREDSTEV ZA OHRANJANJE IN RAZVOJ KMETIJSTVA TER
PODEŽELJA V OBČINI ROGATEC V LETU 2014**

I. Predmet javnega razpisa:

Občina Rogatec (v nadaljevanju: občina) razpisuje nepovratna finančna sredstva za ohranjanje in razvoj kmetijstva ter podeželja za leto 2014 v višini 19.900,00 EUR, po shemi državnih pomoči v kmetijstvu, skladno z Uredbo komisije (ES) št. 1857/2006, Uredbo komisije (ES) št. 70/2001 in Uredbo komisije (ES) št. 1998/2006.

Namenska sredstva so določena v Odloku o proračunu Občine Rogatec za leto 2014 na posameznih proračunskih postavkah in se dodelijo za naslednje ukrepe:

- 1. Naložbe v kmetijska gospodarstva za primarno proizvodnjo** (proračunska postavka: 431110)
- 2. Pomoč za plačilo zavarovalnih premij** (proračunska postavka: 431130)
- 3. Zagotavljanje tehnične podpore v kmetijstvu** (proračunska postavka: 431121)
- 4. Naložbe za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetijah** (proračunska postavka: 431122)

II. Upravičenci – pogoji in merila za dodelitev sredstev:

Do sredstev so upravičeni:

(1) za ukrepe iz 1. in 2. točke III. poglavja:

- kmetijska gospodarstva - pravne in fizične osebe, ki se ukvarjajo s primarno pridelavo kmetijskih proizvodov, opredeljenih v Prilogi 1 Uredbe (ES) št. 70/2001, imajo sedež na območju Občine Rogatec in so vpisani v register kmetijskih gospodarstev (v nadaljevanju: nosilci kmetijskih gospodarstev);

(2) za zagotavljanje tehnične podpore iz 3. točke III. poglavja:

- registrirana stanovska in interesna združenja in zveze, ki delujejo na področju kmetijstva, gozdarstva in prehrane na območju občine ali regije (v nadaljevanju: društva in združenja);
- organizacije, ki so registrirane za opravljanje storitev na področju kmetijstva, gozdarstva in razvoja podeželja (v nadaljevanju: registrirani izvajalci);

(3) za ukrepe iz 4. točke III. poglavja:

- nosilci kmetijskih gospodarstev in člani kmetijskega gospodinjstva, ki imajo stalno prebivališče na naslovu nosilca dejavnosti; ki so ali se bodo registrirali za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji (v nadaljevanju: nosilci dopolnilnih dejavnosti).

Vloge bodo obravnavane tudi na podlagi dodatnih pogojev in meril, ki so navedeni pri posameznih ukrepih v III. poglavju tega razpisa.

III. Ukrepi – pogoji in merila za dodelitev sredstev:

1. Naložbe v kmetijska gospodarstva za primarno proizvodnjo

Višina sredstev za ta ukrep je **9.000,00 EUR**.

Namen ukrepa:

- posodabljanje kmetijskih gospodarstev z živinorejsko in rastlinsko proizvodnjo;
- urejanje pašnikov.

Cilji ukrepa: zmanjšanje proizvodnih stroškov, izboljšanje in preusmeritev proizvodnje, izboljšanje kakovosti, ohranjanje in izboljšanje naravnega okolja ali izboljšanje higienskih razmer ali standardov za dobro počutje živali, boljše izkoriščanje naravnih virov (pašnikov in travnikov).

Upravičeni stroški:

- stroški posodobitve hlevov (gradbena in obrtniška dela, oprema stojišč, ležišč, privezov, boksov, električna oprema, prezračevalni sistemi, napajalni sistemi,...);
- stroški nakupa in montaže nove tehnološke opreme za krmljenje, molžo in izločke;
- stroški nakupa materiala, opreme in stroški izgradnje pomožnih živinorejskih objektov (obnova ali rekonstrukcija gnojnih jam in gnojišč zaradi izpolnjevanja standarda nitratne direktive ne predstavlja opravičljivega stroška);
- stroški nakupa nove kmetijske mehanizacije in opreme, vključno z računalniško programsko opremo;
- stroški prve postavitve ekstenzivnih trajnih nasadov ali postavitve oz. prestrukturiranja (zamenjave sort), obstoječih intenzivnih nasadov (priprava zemljišča in postavitve opore in ograje, nakup večletnega sadilnega materiala, postavitve mrež proti toči...);
- stroški nakupa in postavitve rastlinjaka ali plastinjaka vključno s pripadajočo opremo;
- stroški nakupa in postavitve mrež proti toči;
- stroški nakupa opreme za ureditev pašnikov in obor (oprema za ograditev in pregraditev pašnika na pašne čredinke, pašni aparat, ureditev napajališč);
- splošni stroški, povezani s pripravo in izvedbo investicije (honorari arhitektov, inženirjev in svetovalcev, stroški študije za izvedljivost, nakup patentov in licenc,...).

Podpore se ne dodelijo za:

- davke, razne takse in režijske stroške,
- stroške zavarovanja,
- stroške za refinanciranje obresti,
- za že izvedena dela, razen za izdelavo projektne dokumentacije,
- investicije povezane z namakanjem in drenažiranjem kmetijskih zemljišč,
- samostojen nakup živali in samostojen nakup kmetijskih zemljišč,
- nakup enoletnih rastlin,
- investicije v naložbe trgovine,
- investicije, ki se izvajajo izven območja občine,
- investicije, ki so financirane iz drugih javnih sredstev Republike Slovenije in EU in nakup proizvodnih pravic.

Pogoji za dodelitev sredstev:

- vlagatelj mora predložiti popolno vlogo,
- investicija mora biti zaključena pred izplačilom sredstev,
- vlagatelj mora biti nosilec kmetijskega gospodarstva in mora imeti stalno prebivališče na naslovu kmetijskega gospodarstva,
- ponudba oziroma predračun za nameravano investicijo,
- pridobljeno ustrezno dovoljenje za izvedbo investicije, kolikor se za to vrsto naložbe izdajo dovoljenja,
- gradbena dela morajo biti izvedena v skladu z veljavnimi predpisi o graditvi objektov, urejanju prostora

-
- in varstvu okolja,
- naložba mora biti v skladu s Standardi Skupnosti,
 - kmetijsko gospodarstvo mora prispevati k izpolnjevanju vsaj enega od naštetih specifičnih ciljev tega ukrepa, kar mora biti razvidno iz vloge;
 - vsi računi ali dokazila o plačilih oziroma predračuni in ponudbe se morajo glasiti na ime nosilca kmetijskega gospodarstva; v primeru, da je kmetija vključena v sistem DDV, mora biti nosilec kmetijskega gospodarstva davčni zavezanec,
 - kmetijsko gospodarstvo ne sme biti podjetje v težavah,
 - na kmetijskem gospodarstvu morajo biti ob oddaji vloge, glede na vrsto proizvodnje oziroma sektor kmetijske pridelave, upoštevane vse predpisane zahteve glede okolje- varstvenih in veterinarskih pogojev ter zahtev za dobrobit živali: če je investicija namenjena izpolnjevanju teh zahtev, jih mora kmetijsko gospodarstvo izpolniti najkasneje do zaključka investicije,
 - nosilec kmetijskega gospodarstva mora imeti ob oddaji vloge vsaj 1 ha primerljivih površin.
Za 1 ha primerljivih kmetijskih površin se šteje:
 - o 1 ha njiv ali vrtov ali
 - o 2 ha travnikov ali ekstenzivnih sadovnjakov ali
 - o 4 ha pašnikov ali
 - o 0,25 ha plantažnih sadovnjakov ali vinogradov ali ostalih trajnih nasadov ali
 - o 0,2 ha zavarovanih prostorov pri pridelavi vrtnin, v drevnicah in pri trsničarstvu,
 - o 200 m² proizvodnih površin pri pridelavi gob,....

K vlogi mora upravičenec priložiti naslednjo dokumentacijo:

- zbirno vlogo za neposredna plačila za leto 2013 (2014) Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja,
- ponudbo oziroma predračun za nameravano investicijo oziroma študijo, za projektno dokumentacijo pa račun o izdelavi (**ponudba oz. predračun mora glasiti na realno vrednost, upravičenci naj prijavijo tisto vrednost investicije, ki jo bodo dejansko realizirali in zanjo lahko dostavili dokazilo o izvedbi oz. račun, katerega višina naj bo enaka predračunu, lastna vlaganja se ne sofinancirajo**),
- mnenje o upravičenosti in ekonomičnosti investicije, ki ga pripravi pristojna strokovna služba; v primeru, da je investicija večja od 50.000,00 EUR je potrebno predložiti poslovni načrt,
- v primeru investicije povezanih z graditvijo objektov: ustrezno prostorsko dokumentacijo.

Višina pomoči:

- finančna pomoč se dodeli v obliki nepovratnih sredstev,
- najvišja stopnja pomoči znaša do 50 % upravičenih stroškov investicije od vrednosti predloženih računov (brez DDV).

2. Pomoč za plačilo zavarovalnih premij

Višina sredstev za ta ukrep je **300,00 EUR**.

Namen ukrepa: Sofinanciranje zavarovalne premije v tekočem koledarskem letu, kot določa uredba o sofinanciranju zavarovalnih premij za zavarovanje kmetijske proizvodnje na nacionalnem nivoju za posamezno leto.

Cilj ukrepa: vključevanje čim večjega števila kmetij v sistem zavarovanja živali.

Upravičeni stroški:

- zavarovanje domačih živali pred nevarnostjo pogina zaradi bolezni.

Podpore se ne dodelijo:

- kmetijskim gospodarstvom, ki niso vpisana v register kmetijskih gospodarstev, ki ga vodi pristojno ministrstvo za kmetijstvo,

-
- za tiste deleže pomoči, ki jih s predpisom o sofinanciranju zavarovalnih premij za zavarovanje kmetijske proizvodnje za tekoče leto določi Vlada Republike Slovenije,
 - kmetijskim gospodarstvom, ki imajo sedež izven območja občine.

K vlogi mora upravičenec priložiti naslednjo dokumentacijo:

- zbirno vlogo za neposredna plačila za leto 2013 (2014) Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja,
- sklenjeno zavarovalno polico za zavarovanje živali za leto 2014.

Višina pomoči:

- višina sofinanciranja je razlika med višino sofinanciranja zavarovalne premije iz nacionalnega proračuna do 50 % opravičljivih stroškov zavarovalne premije za zavarovanje živali, zaradi bolezni (Uredba o sofinanciranju zavarovalnih premij za zavarovanje kmetijske proizvodnje in ribištva; Uradni list RS, št. 102/2010, 7/2013 in 3/2014).

3. Zagotavljanje tehnične podpore v kmetijstvu

Višina sredstev za ta ukrep je **7.000,00 EUR**.

Namen ukrepa: Zagotavljati tehnično pomoč za boljšo učinkovitost in strokovnost primarnih kmetijskih pridelovalcev ter prispevati k njegovi dolgoročni sposobnosti preživetja.

Cilj ukrepa: boljša učinkovitost kmetijstva in dolgoročna sposobnost preživetja.

Upravičeni stroški:

- Na področju izobraževanja in usposabljanja kmetov in delavcev na kmetijskem gospodarstvu se pomoč dodeli za kritje stroškov organiziranja in materialnih stroškov za izvedbo programov usposabljanja (predavanja, informativna izobraževanja, krožki, tečaji, prikazi strokovne ekskurzije,...):
 - najem prostora,
 - honorar izvajalcu,
 - oglaševanje,
 - gradiva za udeležence,
 - stroški izvedbe strokovnih ekskurzij.
- Na področju svetovalnih storitev, ki jih opravijo tretje strani:
 - honorarji za storitve, ki ne spadajo med trajne ali občasne dejavnosti niti niso v zvezi z običajnimi operativnimi stroški podjetja, na primer rutinsko davčno svetovanje, redne pravne storitve ali oglaševanje.
- Na področju organizacije forumov za izmenjavo znanj med gospodarstvi, tekmovanj, razstav in sejmov ter sodelovanja na njih:
 - stroški udeležbe,
 - potni stroški,
 - stroški publikacij,
 - najemnine razstavnih prostorov,
 - simboličnih nagrad, podeljenih na tekmovanjih do vrednosti 250 EUR na nagrado in zmagovalca.
- Stroški publikacij (katalogov, spletišč), ki predstavljajo dejanske podatke o proizvajalcih, iz dane regije ali proizvajalcih danega proizvoda, če so informacije in predstavitev nevtralne in imajo zadevni proizvajalci enake možnosti, da so predstavljeni v publikaciji (kritje stroškov priprave in tiska katalogov, kritje stroškov vzpostavitve internetne strani).

Podpore se ne dodelijo:

- za že izvedene aktivnosti,
- za stroške za storitve povezane z običajnimi operativnimi stroški podjetja, na primer rutinsko davčno svetovanje, redne pravne storitve ali oglaševanje,
- za stroške svetovanja, ki so financirana v okviru javne svetovalne službe.

Pogoji za dodelitev sredstev:

- finančno ovrednoten program izvajalca izobraževanj oziroma storitev z ustreznimi dokazili (kot so kotizacije oziroma participacije kmetov, če se izvajalec za to odloči idr.),
- pomoč mora biti dostopna vsem upravičencem na območju občine,
- če tehnično podporo zagotavljajo skupine proizvajalcev ali druge kmetijske organizacije za vzajemno pomoč, članstvo v takih skupinah ali organizacijah ne sme biti pogoj za dostop do storitev,
- **društva in združenja morajo poleg vloge predložiti še naslednjo dokumentacijo:**
 - o potrdilo o registraciji društva oz. združenja,
 - o podatek o številu vseh članov društva oz. združenja, za člane iz občine Rogatec pa poimenski seznam,
 - o letno poročilo o delu in finančno poročilo za leto 2013,
 - o vsebinsko in finančno ovrednoten program dela za leto 2014,
 - o izjavo, da s tem programom v tekočem letu kandidirajo le na enem izmed javnih razpisov za sofinanciranje društev, objavljenih s strani Občine Rogatec.

Višina pomoči:

- finančna pomoč se dodeli v obliki nepovratnih sredstev,
- pomoč se dodeli v višini do 100 % upravičenih stroškov v obliki subvencioniranih storitev in ne sme vključevati neposrednih plačil v denarju kmetijskim gospodarstvom.

4. Naložbe za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetijah

Višina sredstev za ta ukrep je **3.600,00 EUR**.

Namen ukrepa: Ustvariti pogoje in možnosti za ohranjanje in ustvarjanje delovnih mest, izboljšanje dohodkovnega položaja in utrjevanje tržnega položaja kmetijskih gospodarstev. Namenjen je naložbam, ki so potrebne za začetek opravljanja dopolnilne dejavnosti ali za posodobitev že obstoječe dopolnilne dejavnosti.

➤ **Predmet podpore so naložbe za sledeče vrste namenov:**

- predelava kmetijskih proizvodov, opredeljenih v Prilogi 1 (mesa, mleka, vrtnin, sadja, mlevskih in škrobnih izdelkov, rastlinskih in živalskih olj in maščob, pripravljenih krmil za živali, drugih živil, pijač, lesa), medu in čebeljih izdelkov, zelišč, gozdnih sadežev in gozdnih sortimentov),
- neposredna prodaja kmetijskih proizvodov na kmetijah ter izven kmetije,
- turizem na kmetiji (gostinska in negostinska dejavnost – ogled kmetije in njenih značilnosti in ogled okolice kmetije, prikaz del iz osnovne kmetijske in gozdarske dejavnosti, prikaz del iz ostalih vrst dopolnilne dejavnosti na kmetiji, turistični prevoz potnikov z vprežnimi vozili, ježa živali, žičnice, vlečnice, sedežnice, oddaja športnih rekvizitov, oddajanje površin za piknike);
- dejavnost (storitve in izdelki), povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji (oglarstvo, tradicionalno krovstvo s slamo, skodlami in skriljem, peka v kmečki peči, izdelava drobnih galanterijskih izdelkov iz lesa, zbirke, izdelava podkev, podkovno kovaštvo, tradicionalni izdelki iz zelišč in dišavnic);
- pridobivanje in prodaja energije iz obnovljivih virov na kmetiji;
- storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, opremo, orodji in živalmi ter oddaja le teh v najem,
- izobraževanje na kmetijah, povezano s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji,
- zbiranje in kompostiranje organskih snovi,
- aranžiranje ter izdelava vencev, šopkov ipd iz lastnega cvetja in drugih okrasnih rastlin.

Cilj ukrepa: povečanje števila kmetijskih gospodarstev, ki opravljajo dopolnilne dejavnosti na kmetiji.

Upravičeni stroški:

- gradbena in obrtniška dela,
- stroški nakupa nove opreme, vključno z računalniško opremo,
- stroški promocije,
- stroški udeležbe na izobraževanjih in usposabljanjih,

-
- splošni stroški, povezani s pripravo in izvedbo projekta.

Podpore se ne dodelijo za:

- davke, razne takse in režijske stroške,
- stroške zavarovanja,
- stroške za refinanciranje obresti,
- že izvedena dela, razen za izdelavo projektne dokumentacije,
- investicije, ki se izvajajo izven območja občine,
- investicije, ki so financirane iz drugih javnih sredstev Republike Slovenije in EU in nakup proizvodnih pravic.

Pogoji za dodelitev sredstev:

- upravičenci morajo izpolnjevati vse pogoje za opravljanje dopolnilne dejavnosti, skladno z veljavno zakonodajo in Uredbo o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji (Uradni list RS, št. 61/05),
- dejavnost se mora opravljati v okviru dopolnilne dejavnosti na kmetiji še vsaj naslednjih 5 let po zaključeni investiciji,
- vsi predračuni oziroma računi in dokazila o plačilih se morajo glasiti na ime nosilca dopolnilne dejavnosti; v primeru, da je kmetija vključena v sistem DDV, mora biti vlagatelj davčni zavezanec,
- kmetijsko gospodarstvo ne sme biti podjetje v težavah.

K vlogi morajo upravičenci priložiti naslednjo dokumentacijo:

- zbirno vlogo za neposredna plačila za leto 2013 (2014) Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja,
- finančno konstrukcijo investicije s planom izvedbe oziroma dokončanja le-te,
- predračune oz. račune za nakup strojev ali opreme, predračune o izvedbi del oz. račune o izvedenih delih,
- fotokopijo dovoljenja o registraciji dopolnilne dejavnosti ali izjavo, da bo registriral dopolnilno dejavnost najpozneje eno leto po zaključeni investiciji v primeru, če le-ta še ni registrirana,
- mnenje pristojne strokovne službe o upravičenosti vlaganja v izbrano vrsto dopolnilne dejavnosti,
- mnenje o ekonomičnosti investicije, ki ga pripravi pristojna strokovna služba; v primeru, da je investicija večja od 50.000,00 EUR je potrebno predložiti poslovni načrt,
- v primeru investicij povezanih z graditvijo objektov ustrezno prostorsko dokumentacijo.

Višina pomoči:

- finančna pomoč se dodeli v obliki nepovratnih sredstev,
- najvišji delež pomoči znaša do 50 % upravičenih stroškov.

IV. Vsebina vloge:

Vlagatelji se prijavijo na javni razpis z vlogo, ki vsebuje:

- prijavitni obrazec: »Vloga za dodelitev finančnih sredstev za ohranjanje in razvoj kmetijstva in podeželja v Občini Rogatec v letu 2014«
- obvezne priloge k vlogi, ki so zahtevane kot dokazila k posameznim ukrepom.

Vsebina vloge za društva:

- **prijavitni obrazec:** »Vloga za dodelitev finančnih sredstev za ohranjanje in razvoj kmetijstva in podeželja v Občini Rogatec« v letu 2014– DRUŠTVA«.

Obvezne priloge:

- potrdilo o registraciji izvajalca programov društev na področju kmetijstva,
- evidenca o članstvu (število vseh članov ter posebej poimenski seznam in število članov iz občine Rogatec),
- letno poročilo o delu in finančno poročilo za leto 2013,
- vsebinsko in finančno ovrednoten program dela za leto 2014.

Pri prijavi na javni razpis za ukrep iz točke 1 (Naložbe v kmetijska gospodarstva za primarno proizvodnjo) in točke 4 (Naložbe za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetijah) bodo imeli prednost upravičenci, ki v preteklih letih še niso pridobili finančnih sredstev za sofinanciranje ukrepov na področju kmetijstva. Slednje ne velja za prijavitelje na ukrep iz točke 2 (Pomoč za plačilo zavarovalnih premij) in točke 3 (Zagotavljanje tehnične podpore v kmetijstvu).

V. Obravnavanje vlog:

Vloge bo obravnavala komisija, ki jo s sklepom imenuje župan. Komisija bo v roku 8 dni od poteka roka za oddajo vlog obravnavala prejete vloge. Vloge, prispеле na razpis za ukrep, ki je odprt do 31.10.2014, bo komisija obravnavala na svojih sejah, predvidoma septembra in novembra.

Delež sofinanciranja po posameznih ukrepih za leto 2014 komisija določi glede na število prispelih popolnih in upravičenih vlog, višino upravičenih stroškov ter višino razpoložljivih razpisnih sredstev.

Predračuni oz. ponudbe naj izkazujejo dejansko vrednost planirane investicije, katere izvedbo bo potrebno dokazati s predložitvijo računa, ki bo osnova za nakazilo sredstev. Sofinancirajo se samo upravičeni stroški, ki jih je možno dokazati z računi (lastno delo se ne sofinancira). Upravičencem bo na predlog komisije izdan sklep o višini odobrenih sredstev za posamezen ukrep, ki ga pripravi Občinska uprava Občine Rogatec. Zoper sklep lahko upravičenec vložiti pritožbo županu v roku 8 dni od prejema sklepa. Medsebojne obveznosti med občino in prejemnikom pomoči se uredijo s pogodbo.

Prejemniki subvencij morajo **dokazila o izvedenih delih** za ukrep **Naložbe za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetijah**, na Občino predložiti **do 30.05.2014**, za **ostale ukrepe** pa najkasneje do **31.10.2014**.

VI. Rok za prijavo na javni razpis:

Razpis za ukrep pod točko 2 je odprt do porabe sredstev oziroma najkasneje do 31.10.2014. Za ukrepe pod točkami 1, 3 in 4 pa je odprt do 24.03.2014. Za pravočasne vloge se štejejo vse vloge, ki bodo prispеле do navedenega datuma ali so do tega datuma oddane na pošto. Vloga mora vsebovati vse zahtevane priloge oziroma dokazila, ki so navedena v razpisnem besedilu. Če vloga ne bo popolna, bo prijavitelj v roku 8 dni od odpiranja vlog pisno obveščen s pozivom na dopolnitev. Nepopolne vloge, ki jih prijavitelji ne bodo dopolnili v določenem roku, bo komisija zavrgla.

Prijava mora biti oddana v zaprti kuverti na Občino Rogatec ali poslana na naslov: Občina Rogatec, Pot k ribniku 4, 3252 Rogatec z oznako: »**Ne odpiraj–javni razpis KMETIJSTVO**« ter opremljena z imenom in naslovom vlagatelja.

Razpisna dokumentacija je od dneva objave razpisa na voljo na Občini Rogatec ali na spletnem naslovu obcina.rogatec.si. Dodatne informacije v zvezi z razpisom pa so vam na voljo na tel. št. 81 21 025 (ga. Simona Arzenšek).

Številka: 331-0001/2014

Datum: 18.02.2014

Župan
Martin Mikolič, univ. dipl. inž., l.r.